

Maria Janus

Animant we współczesnym teatrze

streszczenie rozprawy doktorskiej

promotor: prof. AT dr hab. Halina Waszkiel

Animant to dowolny przedmiot – materialny lub niematerialny – poddawany animacji przez artystę i wykorzystywany performatywnie. W pojęciu tym mieszczą się zarówno nowoczesne rozwiązania z pogranicza nowych mediów czy robotyki, ale też klasyczne techniki teatru lalek. Nowa nazwa świadczy o dynamizmie sztuki animacji, która zyskuje na popularności w nowych, coraz szerszych kręgach. Animanty wykorzystywane są nie tylko w teatrze lalek, ale też na scenach dramatycznych, tańca i muzycznych, w filmie, telewizji, cyrku, kabarecie i ulicznych paradach, ale także w terapii, pedagogice teatru i resocjalizacji. Celem pracy jest zbadanie obecności tego fenomenu we współczesnym teatrze – tego czym animant jest i może być, jak i po co jest wykorzystywany.

Pierwszy rozdział rozprawy poświęcony jest pojęciu animanta. Dokonuję w nim przeglądu historycznych definicji lalki teatralnej. W proponowanej przez siebie, dotyczącej już animanta, biorę pod uwagę takie elementy jak jego ikoniczność, aktorstwo, materialność, potencjał ruchu i animacji oraz obecność (funkcję) animatora.

W drugim rozdziale analizuję fenomen animacji – kluczowy element performatywnego działania animanta. Przedstawiam różnicę między animacją jawną i ukrytą. Wprowadzam pojęcie animacji performowanej oraz nienażywej. Badam techniki animacji z wykorzystaniem antropologii teatru, zestawiając je z różnorodnymi technikami aktorskimi. Perspektywa performatywna, psychoanalityczna oraz kognitywistyczna pozwalają na wyjaśnienie, jak animanty na scenie oddziałują na widzów.

Trzeci rozdział dotyczy typów animantów – przedstawia klasyczne oraz współczesne techniki lalkarskie, m. in.: pacynkę, kukłę, jawajkę, marionetkę, cienie, lalki stolikowe oraz pyskówki (muppety). Za względu na ograniczenia tych dawnych podziałów, nieadekwatne do

aktualnej praktyki scenicznej, przedstawiam propozycję nowego sposobu ich klasyfikacji uwzględniającą stosunek animanta i animatora. Opieram się na opozycji świadomy/nieświadomy. Animator może być „widoczny” (bądź nie) dla animanta – ten może być (w swoim scenicznym życiu) świadomy (bądź nie) bycia animantem i bycia animowanym. Moja klasyfikacja pozwala na łatwą interpretację wykorzystania animanta w teatrze nie uzależnioną od jego konstrukcji. W podrozdziale *Techne animanta* przyglądam się materialności lalki – znaczeniom budowanym przez jej formę plastyczną oraz materiał z jakiego jest wykonana.

Czwarty, ostatni rozdział to analiza praktycznych zastosowań animantów w spektaklach teatralnych. Proponuję osiem kategorii – sposobów wykorzystania animantów: gesty klasyczne, teatralna użyteczność animanta, niesamotni soliści, teatr dla lalek, własne światy, martwota manekina, zmagania z materią oraz teatr polityczny. Sięgam po różnorodne przykłady z teatrów polskich i zagranicznych – od broadwayowskich superprodukcji po offowe, solowe eksperymenty. Szukam powodów dla których zdecydowano się na zastosowanie animantów w każdym z omawianych przedstawień. Do opisu i analizy wykorzystuję aparat pojęciowy zaproponowany w części teoretycznej.

Maria Janus

The Animant in the Modern Theatre

summary of PhD dissertation

advisor: prof. AT dr hab. Halina Waszkiel

The animant is an unrestricted object, material or immaterial. It may be animated by the artist and used in various ways. This concept is relatively close to Frank Proschan's "performing object". It includes modern applications of new media or robotics, as well as classic techniques of the puppet theatre. The need for a new name proves the dynamism of the art of animation, which is gaining popularity in new and wider circles. Animants are used not only in puppet theatre, but also on drama, dance and music stages, in film, television, circus, cabaret and street parades. They are also applicable in therapy, theatre pedagogy and resocialisation. The aim of the study is to investigate the presence of the animant phenomenon in contemporary theatre: what an animant is or can be and how and why it is used.

The first chapter of the dissertation is devoted to the concept of animant. I review the historical definitions of the puppet theatre. I develop own definition of animant. I take into account such elements as iconicity, acting, materiality, potential of movement and animation, and the presence (function) of an animator.

In the second chapter, I analyse the phenomenon of animation, which is a key element of the animant's performative action. I present the difference between open and hidden animation. I introduce the concept of performed and unlive animation and examine animation techniques using the anthropology of theatre juxtaposing them with various acting techniques. The performative, psychoanalytic and cognitive perspectives provide an explanation of how animants on stage affect the audience.

The third chapter deals with the types of animants, introduces classic and modern puppetry techniques, such as hand puppet, rod puppet (kukla), Javanese rod puppet (jawajka), marionette, shadows, table dolls (bunraku style puppets) and muppets. These old divisions are inadequate to the current stage practice. Therefore, I propose a new way of classifying them. The new classification takes into account the relation between the animant and its animator. It relies on the opposition of the conscious / unconscious. The animator may be "visible" (or

not) to the animant, which (in its stage life) may be aware (or not) of being an animant itself and being animated. My classification facilitates the interpretation of the use of an animant in theatre without depending on its construction. In the last subsection (*Animant's Techne*) I provide an analysis of the materiality of the puppet – its artistic form and the material from which it is made.

The fourth (and last) chapter includes an analysis of the practical applications of animants in theatrical performances. I suggest eight categories: applications of animants: classic gestures, the theatrical utility of an animant, “unlonely” soloists, theatre for puppets, own new worlds, the deadness of a dummy, struggles with matter and political theatre. I provide a variety of examples from Polish and foreign theatres from Broadway blockbuster productions to solo experiments of independent puppeteers. I investigate the reasons for animants’ application in each of the presented performances using the conceptual apparatus proposed in the theoretical part.